

Nika Gradišek

O čemažu, skalah in kitajskih prekletstvih

Berem. Vsega po malem, se mi zdi. Knjige, ki so mi jih priporočili naključni znanci, in te, ki so nam jih priporočili profesorji, knjige na domačih policah in na policah antikvariata, na katerih sem se slučajno zataknila in bi mi verjetno strgale rokav, če bi rinila naprej brez njih. Facebook objave in Instagram objave, stotine mailov, napise pod poročili, občasno ogroženo rastlinsko vrsto časopisnega naslova na družinski mizi zjutraj ob zajtrku. Poskušam razumeti preteklost ampak preteklost je velika in jaz sem utrujena. Poskušam razumeti sedanost ampak zanjo ni knjig ali pa jih je preveč in so vse v popku, da ne ločim med šmarnico in čemažem. Gledam Odmeve in se počutim brezupno, ne gledam Odmevov in premlevam, kaj zamujam.

Živeti v zanimivih časih je kitajsko prekletstvo in akademsko humanistična nebesa hkrati. Groza nas je negotovosti. Prekinitev rutine nas sleče, olup, kot otroci smo, preden se naučijo vljudnosti in samocenzure. Za radovedno oko je to zlata žila, vibrantne barve oljne slike pod stoletji umazanije, ali pa morda odprta gnojna rana. Kako je torej mogoče, da pod mojimi rebri strah in radovednost nista kresna kamna, ampak matematični plus in minus, ki se izničita, da otopelo sedim na kavču in se čisto nič ne počutim, kot da rešujem svet? Če dovolj dolgo ne bi pogledala skozi okno, bi znala celo pozabiti, da svet tam zunaj še obstaja. Shranjujem recepte na Pinterestu, pišem pesmi, zalivam rože in se v krogih sprašujem, kaj bi storil Sizif, če bi mu bila ponujena možnost, da večnost presedi ob skali ob vznožju hriba. Poskušam se prepričati, da bi vseeno izbral kotaljenje v klanec. Poskušam se prepričati, da podvig *razumeti* odlagam na jutri in ne na nikoli.

Mojega Sizifa k opravi Zevs ni priklenil s pandemijo virusa Covid-19. Že odkar pomnim se ozira po kupih vednosti z omahljivostjo človeka, ki ve, da je vnaprej obsojen na neuspeh. Za vsako knjigo v antikvariatu, pri kateri se ustavim, se sprehodim mimo par sto drugih, za vsak članek, ki ga preberem, mi bo za drugih trideset zmanjkalo volje ali časa. Vire za vsako raziskavo si izbiram z zavedanjem, da že s tem dejanjem delam vse nadaljnje početje pristransko in uokvirjeno. Še huje je, ko za informacijami brskam po spletu; če lahko v knjižnici še ignoriram tiho zavedanje, da niso vse knjige avtoritete na svojem področju, se pretvarjam, da klasik niso pisali beli premožni moški, ki so zadovoljno trepljali drug drugega po ramenih, ko so ubesedili svet na način, ki je slikal njihovo osebno izkušnjo, potem me World Wide Web brez milosti vrže v ledeno morje zavedanja, da je prvi zadetek prvi predvsem zaradi izvajanja SEO (search engine optimisation) - spretnega manipuliranja z besedami, uporabljenimi v opisu strani. Avtoriteta in resničnost vednosti sta tu pristranski zadevi. Na vprašanje *Kdo ve?* knjižne klasike odgovarjajo z "zmagovalec, ki je pisal zgodovino", Google pa z "najspretnější marketinški strokovnjak". Jaz odgovarjam z "ne vem, ampak jaz ne".

Ampak *Kdo ve?* je vprašanje prakse redistribucije vednosti. Neizbežno se postavlja še drugo, nič manj relevantno vprašanje našega časa, *Ali sploh kdo ve (vse)?* Postmodernizem je karikatura razdrobljenosti in samoreferenciacije ravno zato, ker je naša izkušnja sveta prenasočena z možnostjo *vedeti*. Posamezna področja znanja se zdijo kot milnati mehurčki, ki brez večjega stika drug z drugim prosto plavajo po individualiziranem polju vednosti. Mikrobiolog iznajde cepivo, a ne razume družbe dovolj, da bi ustvaril še učinkovit sistem cepljenja in ljudi prepričal, da deluje. Politik sprejema odločitve, ki mu trenutno ohranijo

volilno bazo, a so dolgoročno za družbo nevzdržne. Toliko je ljudi, ki *vedo*, ki so strokovnjaki na svojih področjih, a se vse to znanje še vedno ne prevede v kolektivno knjižnico vednosti, ki bi družbi omogočila strinjanje, kaj je res. Če bi predelala primero iz knjige Sofijin svet, imamo kot družba dostop do očal v vseh barvah mavrice, skozi katera lahko motrimo svojo okolico, le skozi brezbarvna očala ga ne moremo videti. Kot le en delček takšnega sistema je vsak posameznik potisnjen v odločitev, ker nima ne časa ne kognitivnih kapacitet za dojemanje neskončnega števila perspektiv.

Zato izbiramo. Malo po občutku, malo po sreči ali naključju, in še veliko bolj po tem, katera perspektiva resničnosti nam je všeč. To razloži, zakaj je bitka za družbeni konsens tako težavna, tudi, ko gre za bolj objektivne stvari, kot je okroglost zemlje ali obstoj golobov in Avstralije. Če je vse relativno, zakaj ne bi izbrali razlage, ki nam ustreza? Moj stric verjame v preživetje najmočnejših v času pandemije, ker ne dvomi, da je sam eden izmed njih in želi nemoteno hoditi v službo in med prijatelje. Moja znanka verjame, da virusi ne obstajajo, da gre za zaroto globalnih elit in da je cepivo čipiranje, morda zato, ker se ne želi soočiti z nečim tako abstraktnim in tiho ogrožajočim, kot je virus. Ključna beseda tu je *verjame*; vednost je s pluralizacijo in izgubo mreže medsebojnih relacij izgubila absolutnost; resnice so bolj ali manj verjetne, ampak mnogo jih je vsaj površinsko konsistentnih, logičnih znotraj svojih lastnih predpostavk. Med izbiranjem smo si prisiljeni priznati, da nobena možnost ni popolna, da smo negotovi in da kolebamo. Počutimo se krive – kaj, če smo izbrali napačno?

Tako zelo pogosto se zato na vse pretege trudimo sebe prepričati tako, da o pravilnosti svoje odločitve prepričujemo druge: nečakinji razlagamo, da so ukrepi nesmiselni, znancem pošiljamo anticepilske spise, hodimo na proteste proti maskam. Če lahko eno (svojo) vednost naredimo univerzalno, potem se otresemo krivde, dosežemo moralno in intelektualno zmago. Obnašamo se kot religijska sekta, ki je edina spoznala resnico in jo sedaj altruistično privošči še vsem ostalim, le da bi si, če bi bili iskreni sami s sabo, lahko v zasebnosti svoje glave priznali, da smo največji ateisti v Cerkvi, kljub temu, da beremo na prižnici. Tomaž Grušovnik bi kaj takega morda imenoval hotena nevednost, sama pa sem bolj naklonjena izrazu hotena napačna vednost. Seveda gre pri nasprotnikih nošenja mask za vednost, ki ne vzdrži kritične ocene, torej jo je imenovati vednost na videz kontradiktorno, ker *ve* narobe. Ampak še vedno so tudi ti zagovorniki zavzeli mesto v prostoru prepričanj, in ker v postmodernizmu ene celovite vednosti ni več, je to po moji oceni dovolj, da jih postavi na spekter vednosti, pa naj bodo njihove predpostavke povsem napačne (npr. virusi ne obstajajo) ali dovolj blizu preverljivi resnici, da lahko ugibamo, kako se je neka specifična teorija zarote začela (npr. farmacevtski lobi je izjemno vplivna svetovna elita, ki ji ne gre zaupati).

Tu se v enačbo vmeša (po moji oceni) še dejanska hotena nevednost - izogibanje vednosti. Pri »vilici v poti«, kot pravi angleški idiom, se namesto izbire desne ali leve poti občasno raje usedemo na tla in počakamo, smo »apolitični« in nimamo mnenja. To se zdi najlažje. Brez krivde, brez boja, da bi druge prepričali v svoj prav, ena sama sproščujoča mlačnost. Ampak, kot izpostavlja Hannah Arendt v analizi vzpona fašizma, tudi ne izbrati je izbira. V veliki večini primerov slaba. Odgovor »o zadevi ne vem dovolj, da bi imel mnenje«, je povsem premišljen in na mestu, odgovor »o zadevi se ne bom nikoli potrudil vedeti dovolj, da bi imel mnenje« pa smrdi po pasivnosti in mentalni lenobi. Če nas je Sartre v svojih *Muhah* naučil karkoli, je to, da biti nekdo pomeni postaviti se za nekaj, da je ključna sestavina identitete opredeljevanje. Ali pa je bila to morda Katy Perry v *Eye of the Tiger* – "I stood for nothing so I fell for everything"? Filozoske avtoritete človek hitro pomeša, ko jih je pa toliko.

Težko je, iz dneva v dan valiti skalo v hrib z zavedanjem, da vse skupaj nima smisla. Ampak najboljše orodje proti nihilizmu je absurdizem, zato je smiselno svojega Sizifa vsake toliko brcniti v rit, če se že predolgo zadržuje na istem mestu. Ravno v času zaprtja javnega življenja in šol moramo najbolj aktivno postati iskalci vednosti, ker je ne prejemamo več situacijsko in mimogrede. Zato je smiselno gledati poročila, kolikor ti osebno počutje to dovoljuje, podpisovati peticije in referendum, odpisovati na maile, četudi z dvodnevno zamudo, prebirati knjige, ker je nekaj bolje kot nič, iti na volitve, ko jih dočakamo. Ustvariti lasten smisel, četudi veš, da ni *resnica* in da ne *veš*. Razumeti, da vednost obstaja v kontekstu in ne absolutu, a se vseeno truditi s kritičnim mišljenjem, z ločevanjem bolj od manj resničnih perspektiv. Se truditi ostati čim bolj odprt, a vseeno rasti, izbirati smer. Če nam namreč uspe osmisliti čas v karanteni, nam bo tudi tega po njej, četudi to ne bo konec zanimivih časov.